

МЕТОДИ СТИЛІСТИЧНОГО РЕДАГУВАННЯ Й СТИЛІСТИЧНОГО РЕКОНСТРУЮВАННЯ ТЕКСТІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Анжеліка Попович,
*доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка*

З-поміж спеціальних методів навчання стилістики вирізняємо методи стилістичного редагування й стилістичного реконструювання текстів. Ці методи були предметом наукових студій українських (В. Бадер, О. Кулик, І. Кучеренко, В. Луценко, М. Марун, В. Мельничайко, Ю. Мельничук, І. Нагрибельна, М. Пентилюк, Л. Сугейко, Н. Янко, А. Ярмолюк) і зарубіжних (С. Іконников, Ж. Капенова, Л. Федоренко, Т. Чижова) дослідників.

Більшість лінгводидактів послуговуються усталеною дефініцією *метод стилістичного редагування тексту*, однак трапляються й інші назви, зокрема *удосконалення тексту* (О. Кулик, Т. Чижова), *коректування стилістично невдалого використання мовних засобів* (Ж. Капенова).

Метод стилістичного редагування тексту застосовують для набуття учнями практичних умінь редагувати тексти різних функційних стилів і жанрів, а також працювати з довідковими (інформаційними) джерелами (словниками, енциклопедіями, довідниками тощо). На думку М. Пентилюк, редагування варто зреалізовувати через спостереження за авторською правкою письменників, роботу з деформованим текстом, редагування власного мовлення (речень, зв'язних текстів) та мовлення однокласників [3, с. 111]. Редагування як навчальну вправу схарактеризував В. Мельничайко. Лінгводидакт звернув увагу на такі аспекти як виправлення помилок, забезпечення єдності стилю, усунення недоліків у стилістичному забарвленні висловлення, формування правильності мовлення, точності й виразності висловлень [2, с. 155-173]. А. Ярмолюк запропонувала методику вдосконалення писемного мовлення учнів основної ланки закладів загальної середньої освіти та представила систему вправ із редагування для п'ятикласників [6].

Укладачі програми з української мови для 10-11 класів рівня стандарту радять послуговуватися редагуванням як однією із форм роботи з текстом [4].

У процесі застосування методу стилістичного редагування тексту доцільними є такі етапи як пропедевтичний (підготовчий), вступний, основний, завершальний. Зокрема на пропедевтичному (підготовчому) етапі під час самостійної роботи школярі повторюють теоретичний матеріал щодо понять *норма сучасної української літературної мови, стилістична норма, стильова норма й види стилістичних помилок*. Актуалізація опорних знань здобувачів загальної середньої освіти із теоретичних аспектів редагування тексту на уроці української мови відбувається на вступному етапі. Основний етап передбачає безпосереднє ознайомлення з поданим для редагування текстом та його сприймання; визначення функційно-стильової та жанрової належності тексту; пригадування стильових ознак і нормативних вимог до оформлення певних текстів; визначення помилок, зокрема стилістичних; виконання стилістичного редагування. Завершальний етап – представлення зредагованого тексту, підбиття підсумків роботи; аналіз роботи школярів; відповіді учителя на запитання; оцінювання роботи учнів.

Об'єктом стилістичного редагування можуть бути тексти різних функційних стилів і жанрів. Позитивною є практика використання текстів із регіональних газет і журналів, інтернетної мережі, учнівських творів тощо. Наприклад, уривки з творів учасників ЗНО (<https://cutt.ly/bzVkXWP>):

1. У мене є знайома, яка всім каже, що переїде за кордон, тому ми з нею часто дескотиємо. 2. За наші землі було пролито кров нашими предками, це амарально. 3. По-друге, слід не цуратися своєї Батьківщини і бути залеглим прибічником своєї країни. 4. Хочу навести історію, яку мені розповідала бабуся в дитячих роках. 5. На згадку припадає мій друг.

На уроках української мови варто практикувати групові завдання, зокрема розподілити школярів на групи, які виконують стилістичне редагування однакових текстів. Наступний етап – перевірка завдання. У процесі роботи учні мають змогу доповнювати один одного, ставити запитання, дискутувати.

Істотно відрізняється від методу стилістичного редагування метод стилістичного реконструювання (перебудови) тексту.

Стилістичне редагування – здійснення стилістичного виправлення тексту: *редагувати* – перевіряти й виправляти або відповідно оформляти певний текст [1, с. 1021], стилістичне реконструювання – перебудова (трансформація) тексту з певною стилістичною метою: *реконструювати* – здійснювати реконструкцію, *реконструкція* – перебудова чого-небудь з метою вдосконалення [1, с. 1023]. Стилістичне реконструювання й стилістичне редагування вважаємо різними методами навчання стилістики.

Т. Чижова ототожнює «метод удосконалення створених учнями текстів» і «метод реконструювання написаного» [5, с. 125]. Ми схиляємося до думки, що вдосконалення учнями текстів – це метод стилістичного редагування, а реконструювання текстів – їх перебудова. Зауважимо, що подальші пояснення Т. Чижової щодо вдосконалення текстів (повторна робота за текстом, обговорення помилок, удосконалення чернеткових варіантів, уміння бачити свої помилки й помилки інших) підтверджує наші розмисли. З-поміж прийомів роботи з удосконалення текстів дослідниця вирізняє порівняння, зіставлення, синонімічну заміну, встановлення стилістичного забарвлення слів, форм, синтаксичних конструкцій із використанням словників і довідкових видань, стилістичний експеримент, саморедагування, складання й розв’язання пізнавальних завдань [5, с. 125].

В. Мельничайко розмежовує перебудову мовного матеріалу й побудову мовних одиниць і говорить про такі види перебудови як ускладнення структури речень, зокрема їх розгортання, збільшення інформативної місткості; додавання до речень предикативних частин; розширення зв’язних висловлень: деталізування, уточнення сказаного й уведення в текст нової, логічно пов’язаної з його змістом інформації; згортання мовних одиниць, щодо тексту – пропуск другорядного й узагальнений виклад потрібного змісту [2, с. 73-102].

Метод стилістичного реконструювання тексту – це його перебудова з певною метою або за певними завданнями:

1) часткове реконструювання:

– перебудова тексту зі зміною синтаксичних конструкцій: прості речення замінити на різні види складних, багатокомпонентні речення – на декілька простих речень, прості неускладнені речення на прості ускладнені (однорідними членами речення, вставними й

вставленими компонентами, звертаннями), пряму мову замінити непрямою й навпаки тощо;

– перебудова тексту із додаванням до іменників експресивно-забарвленої лексики (епітетів, метафор);

– перебудова тексту із заміною слів фразеологічними зворотами й навпаки;

2) повне реконструювання:

– перебудова тексту одного стилю на текст іншого стилю (науковий ↔ художній, науковий ↔ публіцистичний, офіційно-діловий ↔ розмовний тощо);

– перебудова тексту через зміну типу мовлення (роздум ↔ розповідь, розповідь ↔ опис тощо);

– перебудова тексту за допомогою зміни одного жанру на інший (доповідь ↔ звіт, фельєтон ↔ репортаж, пісня ↔ гумореска, монолог (полілог) ↔ діалог, офіційний лист ↔ послання тощо) та ін.

На уроках української мови в 10-11 класах можна практикувати такі завдання: підготувати матеріал до вивчення певної теми на урок української мови (тему вибрати самостійно); запропонувати текст відповіді на урок української мови з вибраної теми; перебудувати його для розповіді однокласникові про відповідь на уроці; схарактеризувати мовні засоби, використані у цій мовленнєвій ситуації.

Здобувачі загальної середньої освіти повинні зрозуміти, що від певного функційного стилю залежить добір нейтральних (міжстильових) і стилістично забарвлених мовних засобів. Здійснюючи стилістичне редагування, важливо, щоб школярі навчилися враховувати комунікативну доцільність вибору мовних засобів, усталену в певній сфері й ситуації спілкування.

Стилістичне редагування розглядаємо як метод навчання стилістики, спрямований на закріплення теоретичних знань зі стилістики й оволодіння вміннями здійснювати редагування чужих і власних текстів (саморедагування). На думку М. Пентиліук, вагомість цього методу в піднесенні якості усного й писемного мовлення, розвиткові вмінь і навичок удосконалювати написане, виробленні вмінь розпізнавати стилістичні огріхи й виправляти їх, у запобіганні стилістичних помилок, у критичному ставленні до власного мовлення,

розвиткові чуття слова й здійсненні регулярного стилістичного управління та ін. [3, с. 111-113].

Застосовуючи метод стилістичного реконструювання тексту, учитель має пам'ятати про необхідність коментування учнями текстів, простежування певних змін у стилістичному оформленні й сприйманні, а також про здійснення супровідного аналізу мовних засобів.

Методи стилістичного редагування й стилістичного реконструювання текстів уможливають розвиток лінгвокреативних здібностей здобувачів загальної середньої освіти.

Використана література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусол. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
2. Мельничайко В. Я. Творчі роботи на уроках української мови: Конструювання. Редагування. Переклад: посібник для вчителя. Київ: Рад. школа, 1984. 223 с.
3. Пентилюк М. І. Робота з стилістики в 4–6 класах. Київ: Рад. школа, 1984. 136 с.
4. Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10–11 класи. Рівень стандарту: програма / авторський колектив із розроблення програми: Н. Б. Голуб, О. Ю. Котусенко, О. М. Горошкіна та інші. Київ, 2017. URL: <https://cutt.ly/pzVhLcs>.
5. Чижова Т. И. Основы методики обучения стилистике в средней школе: учеб. пособие по спецкурсу для студентов пед. ин-тов по спец. № 2101 «Рус. яз. и лит.». Москва: Просвещение, 1987. 176 с.
6. Ярмолюк А. В. Система вправ з редагування в підручнику з української мови. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць / [ред. кол., головн. ред. В. М. Мадзігон; наук. ред. О. М. Топузов]. Київ: Пед. думка, 2011. Вип. 11. С. 377–385.